

Ursprung, rörelser och ortstrohet för skrattnåsar *Larus ridibundus* märkta i Malmö

KENNETH BENGTSSON & LENNARTH BLOMQUIST

Abstract

We analysed the recoveries of Black-headed Gulls *Larus ridibundus* ringed in the town of Malmö, southern Sweden, in 1965–1999. A total of 21,399 fledged juveniles and adults were ringed in Pildammsparken, and 3703 chicks in a breeding colony. We also included recoveries of birds ringed abroad. We excluded local recoveries within the province of Scania, the Danish islands, and northern Germany. The number of recovered birds used in the analysis was 812; some of them were recovered more than once. We found that birds hatched in the Malmö colony moved towards southwest with almost no long distance recoveries in any other direction. The main winter area is in northwest Europe – Holland, Belgium and Great Britain.

Recoveries south of 45 °N are sparse and we found that Black-headed Gulls seem to winter more to the north today, compared with 30 years ago. Birds that visited Malmö in the non-breeding season came from breeding areas in Finland, the Baltic states, Russia, and northern and south-eastern Sweden. Many of these birds also stayed in Malmö throughout the winter. We also found a high fidelity to the breeding as well as to the roosting and winter area.

*Kenneth Bengtsson, Grönvägen 5B, S-232 32 Arlöv
Lennarth Blomquist, John Ericssons väg 85F, S-217 72 Malmö*

Received 26 January 2001, Accepted 23 March 2001, Editor: S. Svensson

Inledning

Pildammsparken i Malmö och skrattnåsar hör sedan länge intimt ihop. Lennarth Blomquist har märkt flygga skrattnåsar i parken sedan 1965, och 1993 halkade Kenneth Bengtsson in i verksamheten. Under åren som följt har vi samlat på oss ett digert material. Det är nu hög tid att redovisa delar av vad dessa märkningar genererat i form av återfynd, kontroller och avläsningar i fält.

Studien påbörjades egentligen samma dag som Lennarth satte sin första ring på en skrattnås. Ursprungligt syfte, utöver traditionell ringmärkning, och egentlig metodik har saknats. Det omfattande materialet har istället analyserats i efterhand – när vi väl kände oss mogna. Under åren har nämligen många frågor väckts, studerats, diskuterats, lagts åt sidan och återuppställt – eller insomnat.

I korthet kan sägas att skrattnåsar födda i Malmö-regionen uteslutande rör sig mot sydväst, samt att regionen fungerar som transitlokal för skrattnåsar som flyttar från nordostligt belägna häckningsområden mot sydvästligt belägna övervintringsområden och vice versa och som övervintringsområde för

nordostligt härstammande fåglar. I uppsatsen beskriver och diskuterar vi bl.a. fåglarnas ursprung, rörelser och ortstrohet.

Presentation av materialet

Vi väljer att presentera vårt resultat i en form där resultat och diskussioner vävs samman i texten för varje enskild och i uppsatsen behandlad fråga. Låt oss emellertid först beskriva materialet som omfattar inkomna fynd t.o.m. 31 december 1999. Utöver eget material används också uppgifter ur ett omfattande färgringprogram för att exemplifiera diverse fenomen. Detta material har ställts till vårt förfogande av Kjeld T. Pedersen.

I uppsatsen används begreppet återfynd för alla rapporter om den ringmärkta fågel, d.v.s. upphittade döda eller skadade fåglar, fångade och kontrollerade fåglar samt i fält avlästa ringar. Begreppet kontrollerade avser blott de två senare alternativen. Med ungfåglar avses nåsar under sitt första år (t.o.m. 30 juni), varefter vi kallar dem adulta. Med högvinter avses december och januari, med häckningstid

avses maj och juni, om inget annat nämns. Med malmöfåglar avses fåglar som ingår i vårt material, d.v.s. fåglar som har varit i Malmö och som vi har hanterat.

Den allt mer omfattande avläsningen av ringar i fält kan givetvis generera felavläsningar och därmed felaktigheter i materialet. Emellertid finner vi att majoriteten (alla?) avläsare har hög såväl disciplin som effektivitet. I de ytterst få fall vi misstänker felavläsning kommenteras detta i texten.

Märkta som vuxna

Sammanlagt har det under åren 1965 t.o.m. 1999 märkts 21.399 flygga skrattnåsar i Pildammsparken (talet inbegriper 297 fåglar märkta under senare år på närbelägna Spillepeng). Dessa märkningar har genererat alldeles kolossalt med återfynd. Utöver de i uppsatsen ingående 812 fynden (antal fåglar) finns det flera tusen lokala fynd från främst Malmö och Köpenhamn. Många fåglar har dessutom genererat flera individuella fynd varför materialet är avsevärt mer omfattande än vad talen ovan anger. I denna uppsats redovisas samtliga återfunna och rapporterade fåglar exklusive de från Skåne, Själland samt Tyskland norr om 53 grader nordlig bredd.

Märkingsatserna i Pildammsparken har bedrivits under årens samtliga månader och antalet märkta fåglar har eskalerat under senare år. På grund av semesterperiod och de adulta nåsarnas ruggning (som försvårar fångst) är augusti och september underrepresenterade för framförallt adulta fåglar.

Tabell 1. Skrattnåsar märkta som vuxna (adulta) och ungar (pulli) i Malmö 1965–1999. *Black-headed Gulls ringed as adults and pulli at Malmö in 1965–1999.*

År Year	Adulta Adults	Ungar Pulli
1965–1969	416	
1970–1974	608	
1975–1979	1106	
1980–1984	1385	
1985–1989	3049	
1990–1994	6947	2243*
1995–1999	7888	1460
Totalt	21399	3703

*Inkluderar 892 ungar märkta av Leif Hanssons 1991–1993.

* Includes 892 pulli ringed by Leif Hansson in 1991–1993.

Redovisning av årsfångstuppgifter finns i Tabell 1 och återfyndsländer redovisas i Tabell 2.

Märkta som boungar

Detta delmaterial omfattar återfynd av skrattnåsar märkta som boungar i kolonin i Oljehamnen i Malmö under åren 1991 t.o.m. 1999. Totalt har 3703 ringmärkta ungar genererat 282 återfynd av 197 individer, varav 48 döda. För de 282 återfynden avser hela 168 fynd från Malmöregionen, flertalet våra egna kontroller. Fynd av 57 fåglar är gjorda utanför Skåne och Själland (Tabell 2, Figur 1)

Kontroller av skrattnåsar märkta på annan ort

I samband med fångst för ringmärkning har många främmande kontroller gjorts. Tillsammans med en del dödfunna fåglar omfattar detta främmande material 269 individer (plus ett mycket stort antal, ej redovisade, danskmärkta). Ursprunget för dessa främmande fåglar visas i Tabell 2 och Figur 2.

Ett år i Pildammsparken – 1 juli till 30 juni

Redan de första dagarna i juli ses de första årsungarna i parken. Vi vet genom kontroller att det initialt främst kommer fåglar från den närbelägna kolonin i Oljehamnen i Malmö, men också att fåglar kan anlända tidigt från avlägsnare kolonier i t.ex. Estland och Finland. Årsungarna kulminerar under skiftet juli/augusti, samtidigt som de äldre fåglarna på grund av ruggning och bortflyttning blir allt färre i parken, och dessutom är hart när omöjliga att fånga. Sensommar- och förhöstmärkning dominerar därför av juvenila fåglar. Under hösten sker ständiga utbyten inom måsflockarna i parken, nya fåglar, såväl unga som adulta, strömmar till från häckningsområden i nordost samtidigt som våra egna lokala fåglar, eller tidigare anlända, lämnar parken för övervintring i sydvästligare trakter. Det är inte förrän i skiftet november/december som flyttningsrörelserna i princip har upphört. Dock utvandrar ett fåtal ungfåglar även under december. Under högvintern dominerar övervintrande skrattnåsar från nordost stort, men i ökande omfattning ses också lokala fåglar.

Inflöde av fåglar från sydvästligare vinterorter tar milda vintrar sin början redan i februari, eskalerar under mars och har sin kulmen i skiftet mars/april. Då är sammansättningen av individerna åter en kombination av lokalt häckande fåglar och ännu ej bortflyttade övervintrare. Från slutet av april och över sommaren fungerar parken som födokälla för i regi-

Tabell 2. Antal återfynd utomlands av skrattnåsar märkta i Malmö samt antal återfynd i Malmö av skrattnåsar märkta utomlands. Tal inom parentes anger antalet återfynd genom kontroller.
Number of recoveries abroad of Black-headed Gulls ringed at Malmö, and number of recoveries at Malmö of birds ringed abroad. Figures within parentheses gives numer of controls.

	Pulli	Adults	Utomlands Abroad
Belgien	4 (0)	15 (11)	26
Danmark exkl. Själland	7 (2)	61 (32)	många
England + Wales	13 (8)	69 (34)	27
Estland		21 (10)	34
Finland		210 (109)	118
Frankrike	4 (2)	24 (11)	1
Holland	20 (14)	287 (251)	14
Irland		2 (2)	
Italien		1 (0)	
Lettland		9 (1)	9
Libyen		1 (0)	
Litauen		5 (3)	11
Marocko	1 (0)		
Norge		2 (2)	
Polen		5 (3)	7
Ryssland		10 (1)	1
Schweiz		1 (1)	1
Skottland		1 (1)	
Spanien		1 (0)	
Sverige	0 (0)*	62 (26)*	15**
Tjeckien		2 (1)	5
Tyskland	7 (5) ³⁾	19 (16) ⁴⁾	0 ⁴⁾
Vitryssland		3 (0)	
Österrike		1 (1)	
Totalt	57 (35)	812 (516)	>269

* Exklusive Skåne. I juni 2000 hittades en nydöd skrattnås i Ludvika i Dalarna. Denna fågel var märkt som unge i Malmö 1994! *Excluding Scania. In June 2000 one dead bird was found at Ludvika, Dalarna. This bird was ringed as pullus at Malmö in 1994.*

** Exklusive egna. *Excluding our own.*

3) Samtliga tyska fynd. *All German recoveries.*

4) Fynd söder om 53 °N. *Recoveries south of 53 °N.*

onen häckande fåglar, sannolikt inklusive östdanska, samt i viss mån som översomringsort för yngre nordostligt härstammande nåsar. Redan i slutet av juni kommer de första fåglarna tillbaka från häckningsområden i nordost och därefter är vi tillbaka där vi började, nämligen med att den första årsungen landar vid stora dammen.

Resultat och diskussion

Ursprung för de skrattnåsar som besöker Malmö

Återfyndsmaterialet (Figur 3 och 4) visar tydligt ett nordostligt ursprung för de skrattnåsar som passe-

rar Malmö eller som övervintrar i regionen. Sydöstra Sverige, Finland, Baltikum samt delar av Vitryssland och Ryssland utgör det huvudsakliga ursprungsområdet. Hur stor del av Rysslands skrattnåsar som ingår i Malmömaterialet vet vi fortfarande väldigt lite om, sannolikt beroende på svårigheter att erhålla återfynd från dessa trakter. Först under hösten 1999 fick vi den sedan länge emotsedda bekräftelsen på att skrattnåsar från Moskvaområdet kan dyka upp i Malmö. Fågeln i fråga, märkt under sin första vinter i Malmö den 26 december 1997, hittades skadad som 3K utanför ringmärkningsbyrån (!) i Moskva i juli 1999. Med tanke på skrattnåsens stora ortstrohet finner vi det troligt att fågeln är född

Figur 1. Återfynd av skrättmåsar kläckta i Malmö.
Recoveries of birds hatched at Malmö.

i Moskvaområdet. Utöver Moskvafyndet har vi fem fynd från St. Petersburg och fyra från ryska Karelen, samtliga adulta fåglar under häckningstid. Tre av de karelska fynden härrör från samma område vid Onegas västra strand, d.v.s. hyfsat långt bort. Sannolikt häckar många malmöfåglar i det sjörika, men sparsamt bebodda och bevakade Karelen. Här vore en ringavläsare en nåd att bedja om! Från Vitryssland föreligger tre fynd av adulta fåglar.

För svenska skrättmåsar del styrker Malmömaterialet teorin om att det finns två flyttvägar genom Sverige, en norr om en tänkt linje mellan Helsingborg och Stockholm för merparten av Sveriges bestånd norr om denna linje, och en längs Östersjön för sydostliga och nordnorrländska populationer (Bengtsson 1996). Fåglar från nordligaste Norrland förefaller flytta genom Finland och följer därefter

delvis Östersjörutten mot bl.a. Malmö. Detta antagande stöds av det ringa antalet fynd längs svenska östersjökusten norr om Stockholm och de sparsamma fynden längs svenska västkusten norr om Skåne.

Givetvis finns det i ett så stort material undantag för "gällande regler". Två malmöfåglar är observerade i Norge (en av dem vid två tillfällen och på radikalt olika orter – felavläsning för Stavangeråterfyndet kan inte uteslutas), två fåglar är noterade i Halland och några på "fel" platser i Norrland. För övrigt visar materialet tydligt det nordostdominerade ursprungsområdet. Att blott två skrättmåsar av totalt 21.399 vuxenmärkta rapporterats från närläggna Halland – och inga från Bohuslän – stödjer teorin om två flyttvägar genom Sverige på ett betryggande sätt.

Figur 2. Ursprung för i Malmö kontrollerade, tidigare ringmärkta skratmåsar.
Origin of birds ringed elsewhere and recovered in Malmö.

Finska och baltiska fåglar i Malmö

De fåglar som övervintrar i Malmö lämnar området omkring skiftet mars/april och återkommer fr.o.m. juli. Således ska det inte finnas några främmande häckfåglar i Malmöregionen under häckningstid, d.v.s. maj–juni. Däremot bör det finnas en del över-somrande ettåringar samt fynd av tidigt återvändande fåglar i juli. Märkdata för i Malmö ringmärkta fåglar, som senare påträffats i Finland och de Baltiska staterna, samt återfyndsdata av måsar märkta i respektive länder, ger stöd för detta resonemang (Tabell 3).

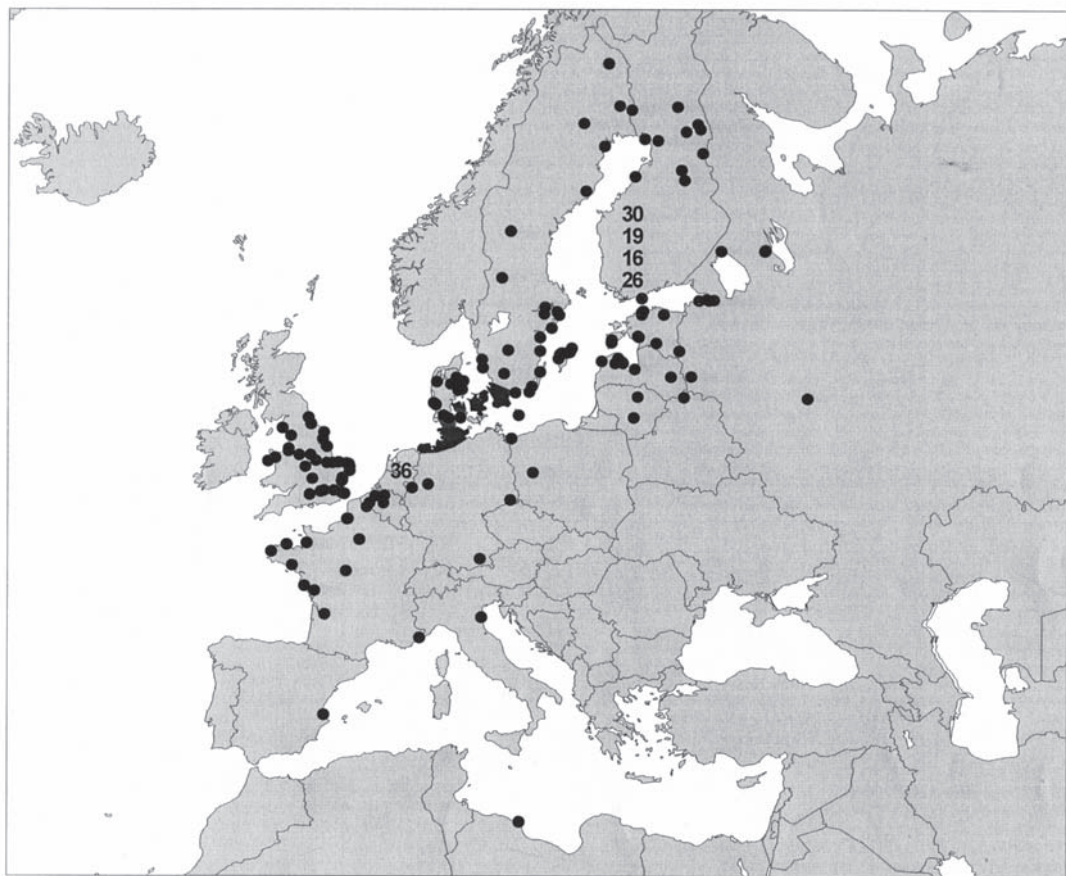
Finland. Det finns återfynd i Finland av fem fåglar märkta i Malmö mellan 1 maj till 29 juni. Samtliga är märkta som 2K-fåglar. Det finns inga återfynd i Finland av fåglar märkta som adulta i Malmö mellan 10 april och 9 juli. För finskmärkta fåglar finns 15 kontroller i Malmö under perioden 10 april till 30 juni (tio 2K och fem 3K-fåglar) samt elva kontroller

under juli (en 9K, två 7K, en 5K, en 2K och sex 1K-fåglar). 1K-fåglarna har kontrollerats mellan 16–31 juli. Det finns åtta malmömärkta fåglar som har nått Finland i mars, två av dem redan den 23:e.

Estland. Det finns återfynd i Estland av en fågel märkt i Malmö som 2K den 22 juni. Inga av de totalt 21 fåglarna återfunna i Estland är märkta som adulta i Malmö mellan 25 mars till 30 november. Av estlandsmärkta måsar finns fyra junifynd av 2K-fåglar samt sju julifynd (6K, 5K, 3K, 2K och tre 1K-fåglar). Den tidigaste 1K-fågeln noterades 13 juli. Det finns tre malmömärkta fåglar som nått Estland i mars (30–31:e).

Lettland. Det finns ett återfynd i Lettland av en fågel märkt i Malmö som 2K den 4 juni. Inga andra av totalt nio lettlandsfåglar är märkta i Malmö mellan 2 april och 8 juli. Den tidigaste malmömärkta fågeln att nå Lettland är daterad till den 4:e april.

Litauen. Samtliga fem malmömärkta fåglar som

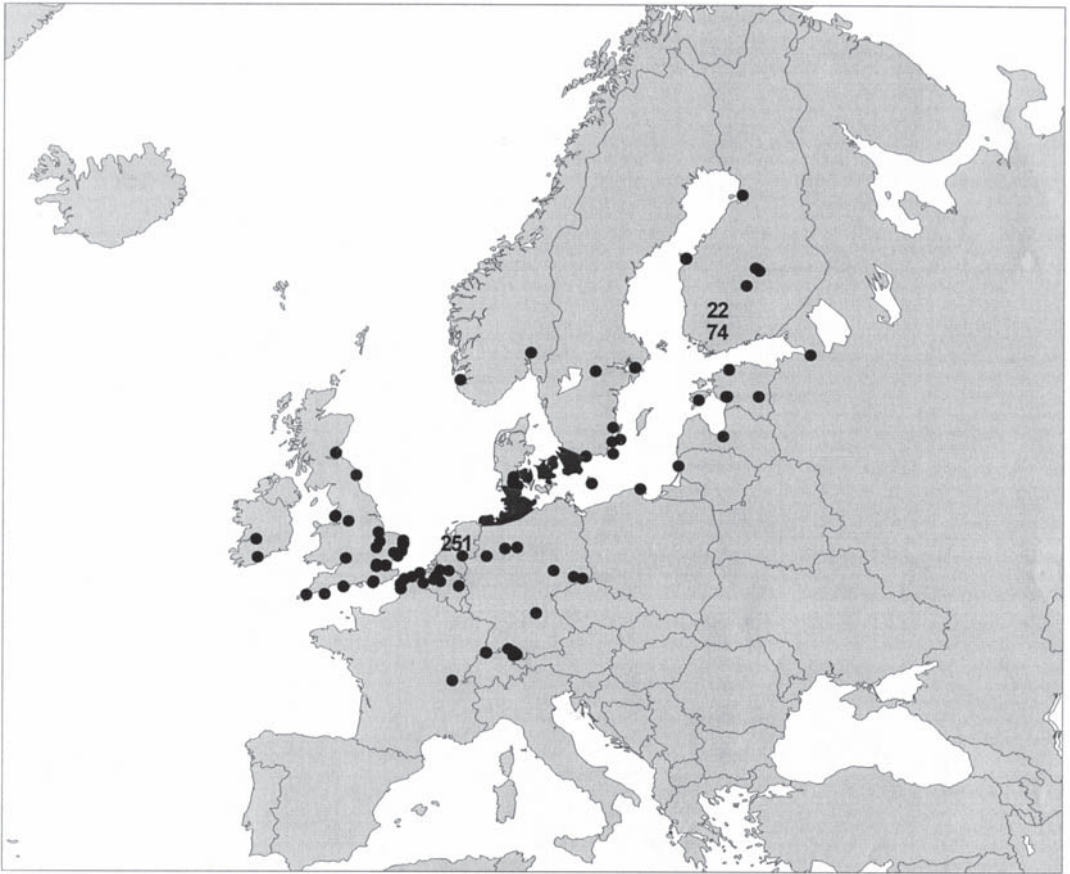
Figur 3. Traditionella (döda, upphittade, skadade och liknande.) återfynd av skratmåsar märkta som flygga i Malmö. Siffror markerar fynden från Finland för latitud 60–63 samt från Holland.
Traditional recoveries (dead, found, injured, etc.) of birds ringed as fledged in Malmö. Numbers indicate the recoveries from Finland for latitudes 60–63, and from Holland.

återfunnits i Litauen är märkta under vintertid. Av elva litauenmärkta fåglar kontrollerade i Malmö finns en 10k+-fågel 26 juli och en 1K den 19 juli. Det finns en malmömärkt fågel som nått Litauen redan i mars (28:e).

Övervintringsområden för i Malmö häckande eller rastande skratmåsar

Övervintringsområdet för de måsar, som härrör från regionen eller passerar Malmö, utgörs av i huvudsak Holland, Belgien, norra Frankrike samt England (Figur 3 och 4). Blott i mindre utsträckning rör sig fåglar från Malmö mot sydost. Ett speciellt fall är en ungfågel som redan fyra dagar efter märkningen i

Malmö, 10 januari 1968, påträffades skadad i Prag. Detta återfynd är hela materialets snabbaste långförflyttning och dessutom en av de säsongsmässigt senast konstaterade rörelserna från Malmö. Dock påverkades skeendet i detta fall av det rådande väderläget. Dagen efter märkningen rasade nämligen ett snöoväder, och både Kullen och Ölands södra udde uppmätte nordlig vind på 32 meter i sekunden (Sigfridsson & Sigfridsson 1997). Det blåser man nog lätt till Prag på! Ur det främmande materialet (fåglar kontrollerade i Malmö) finner vi fem skratmåsar vilka märkts i Prag under tiden 3 december–11 november 1986–1991 – fyra av dem märkta som ungfåglar. Prag är den östligaste orten, fransett fem polska fynd, varifrån kontakt med malmömateria-

Figur 4. Återfynd genom kontroller, eller avläsningar i fält, av skrattnåsar märkta som flygga i Malmö. Siffror markerar fynden från Finland för latitud 60–61 samt från Holland.
Recoveries of controlled birds or field readings of birds ringed as fledged in Malmö. Numbers indicate the recoveries from Finland for latitudes 60–61 and from Holland.

lets fåglar konstaterats vintertid och det är vår absoluta tro att våra fåglar inte heller tar sig särdeles längre österut under vintrarna.

Centraleuropa är övervintringsregion för många skrattnåsar, dock sannolikt ej i stor omfattning för de som passerar eller stammar från Malmö. Från Bodensjön finns rapporter om kontroller av sammanlagt sex nåsar, varav en under två vintrar. En fågel, rastande vid Bodensjön i mars, hittades död i Nice i södra Frankrike två vintrar senare. Bodensjön var i detta fall sannolikt blott rastplats. Även från Viriat i sydöstra Frankrike finns det tre kontroller av malmöfåglar (utökat med hela sju nya fåglar under 2000). Ur det främmande materialet finner vi också en fågel märkt i Schweiz under sin första vinter och som sedan etablerade sig som såväl häckfågel på

Salholm som övervintrare i regionen (M43 i Appendix).

Intressant är också den sentida nästan totala avsaknaden av fynd från sydvästra Europa. Det förefaller alltså troligt att skrattnåsarna i allt högre grad väljer att övervintra nordligt. Från att ha varit en absolut flyttfågel under seklets början (likt ormråk, glada, kråka och råka och ytterligare andra) ser vi nu rikligt med övervintrande skrattnåsar i Malmöområdet. Malmömaterialet tyder på att denna strategi anammats i ökande omfattning. Både malmöfödda och nordostligt stammande nåsar tycks i ökande omfattning stanna i Malmö–Köpenhamnsregionen under vintrarna.

Det främmande materialet innehåller knappast något som stör resonemanget om de Malmömärkta

Tabell 3. Märkmånad i Malmö för fåglar sedermera funna i Finland, Holland och England.
Month of ringing at Malmö of birds later recovered in Finland, Holland and England.

	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mars	Apr	Maj	Juni	Total
Finland													
1:a året													
<i>1st year</i>	1	3	3	19	27	24	6	2	11	11	4	1	112
Äldre													
<i>Older</i>	15				12	10	7	15	32	7			98
Totalt	16	3	3	19	39	34	13	17	43	18	4	1	210
Holland													
1:a året													
<i>1st year</i>	27	18	14	34	28	18	9	3	3	14	15	13	196
Äldre													
<i>Older</i>	23			1	7		1	7	24	17	7	4	91
Totalt	50	18	14	35	35	18	10	10	27	31	22	17	287
England													
1:a året													
<i>1st year</i>	7			3	1	1				8	4	4	28
Äldre													
<i>Older</i>	9							1	19	6	3	3	41
Totalt	16			3	1	1		1	19	14	7	7	69

fåglarna. Vi ser även här ett tydligt nordostligt/sydvästligt rörelsemönster. Fåglarna från Sverige, Finland och Baltikum är nästan undantagslöst pullmärkta medan de sydvästeuropeiska, polska och tjeckiska fåglarna, med ett polskt undantag, är märkta som vuxna under vintrarna.

Olika flyttningsstrategier

Vi finner flera olika flyttningsstrategier för såväl unga som gamla skrättmåsar. Malmöfödda ungfåglar kan flytta tämligen omgående, stanna i regionen någon månad (åtta ungfåglar noterade i regionen september–oktober) eller sällsynt övervintra.

Malmöregionens häckfåglar förefaller lämna

området för övervintring i sydväst tämligen omgående (CFY i Appendix). Emellertid stannar en del (EF2 i Appendix) kvar över vintern, en strategi som tycks bli allt mer vanlig. Adulta fåglar med okänt ursprung rastar antingen kortare eller längre (4N6 i Appendix) tid i parken inför vidare färd, alternativt övervintrar (4N5 i Appendix).

Ungfåglar med okänt ursprung antingen lämnar regionen direkt efter sitt besök i parken för vidare färd, stannar någon tid och drar sen vidare eller övervintrar i regionen. Vi märker ofta ett ”sökande” beteende bland denna åldersgrupp och vi menar att många ungfåglar inte finner sina fasta rutiner förrän under sitt andra år.

Märkmånader för de fåglar som senare genererat

Tabell 4. Återfynd från orter söder 45 grader nord av i Sverige (första talet) och Danmark pullmärkta skrättmåsar 1960–1998.

Recoveries from countries south of 45 degrees north of birds ringed as pulli in Sweden (first number) and Denmark in 1960–1998.

Years (numbers ringed)	France	Portugal	Spain	Italy	Algeria	Morocco
1960–1971 (24.504/36.683)	10/10	9/6	27/27	2/0	0/1	3/6
1972–1998 (23.313/66.914)	0/8	1/2	3/23	0/1	0/1	2/2

Tabell 5. Månatlig fördelning av 155 återfynd (av 119 fåglar) i Malmöområdet av Malmömärkta pull, fördelade på ålder (1:a = första året o.s.v.).
Month of recovery in the Malmö area of birds ringed as pulli at Malmö, different years after ringing (1:a = first year, etc.).

	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mars	Apr	Maj	Juni	Total
1:a	14	5		2	1	2	1	1		3	8	7	44
2:a	2		1		1				4	8	24	12	52
3:e	5								4	1	6	11	27
4:e	2										1	6	9
5:e									1	3	3	5	12
6:e										1	1	4	6
7:e											1	3	4
8:e									1				1
Total	23	5	1	2	2	2	1	1	10	16	44	48	155

Återfynd från vinterort kan ge vägledning till måsar-nas strategi under olika åldersperioder (Tabell 3). Vi ser att förstaårsfåglar generellt tillbringat längre tid i Malmö under hösten än vad äldre fåglar gjort, eller rent av övervintrat. Nämnas ska att äldre fåglar är mycket svår fångade under augusti till mitten av oktober och därmed sannolikt underrepresenterade. Däremot fångas och märks det många äldre fåglar under övriga året. Tabell 3 bör därför ändå vara rättvisande vad gäller tidpunkt för malmöbesöken för förstaårsfåglar resp. äldre fåglar, med senare belagt vinterviste i sydväst. Vi ser då att teorin om att de yngre fåglarnas ”beslutsångest” angående val av vinterort styrks. Det finns åtskilliga exempel på fåglar som tillbringat stor del av sin första höst i Malmö, eller rent av övervintrat, men som under senare år valt t.ex. Holland som vinterort. Den starka troheten till vinterort för äldre fåglar talar för att flertalet troget kommer att nyttja den vinterort som valdes under senast andra vintern.

Det finns inte en enda fågel i det stora materialet som rört sig norrut under höst eller högvinter, frånsett korta lokala förflyttningar. Det finns heller ingen oriktad ungfågelspridning från malmökolonin under första halvåret eller fåglar som återvänt från sydliga orter innan vårsträcket.

Kontroller och avläsningar visavi traditionella återfynd

Ringmärkning har av tradition genererat återfynd genom framförallt fynd av döda fåglar samt i varierande omfattning via kontroller gjorda av andra ringmärkare. Under senare år har ännu en källa till information dykt upp – nämligen avläsningar i fält

av ringmärkta levande fåglar. Måsfåglar är i vissa regioner objekt för denna verksamhet i mycket stor omfattning. Detta har lett till att återfyndsmaterialets storlek tilltagit kraftigt under senare år. Det är bl.a. danskar, tyskar och holländare som drivit denna metod till fulländning.

Eftersom kontroller gjorda av ringmärkare, samt ringavläsningar i fält, är knutna till de orter där verksamheten sker, bör traditionella återfynd ge en bredare bild av arternas geografiska spridning. Då skrattnåsen genererat väldigt många återfynd genom åren samt även är objekt för ringavläsare i stor omfattning borde den vara en lämplig art att jämföra de olika informationskällorna för. I Figur 3 redovisas samtliga traditionella återfynd av Malmö-materialets skrattnåsar medan Figur 4 redovisar kontrollerade och avlästa fåglar. Huvuddragen är givetvis desamma, nämligen nordostligt till sydvästligt rörelsemönster. Dock finns flera intressanta skillnader.

Finland. De traditionella, spontana fynden visar en jämn förekomst av skrattnås norrut till omkring 64 grader nord. Observationsfynden härstammar däremot framförallt från södra Finland och ger en helt annan, och uppenbart missvisande, bild av artens förekomst i Finland.

Holland. Holland är ringavläsarnas Mecka! Hela 251 av 287 återfynd härrör från avläsningar och kontroller. Då ringavläsning sannolikt är överrepresenterad i Holland riskerar vi misstolka materialet och utnämna Holland som den överlägset viktigaste övervintringsregionen. Ser vi till spontanfynden så är England och Holland jämbördiga, men med hjälp av avläsarna rusar Holland iväg till överlägsen ledning.

Frankrike. De traditionella återfynden ger som väntat en mer spridd bild än vad kontrollerna gör.

Tabell 6. Samtliga sena förflyttningar av ungfåglar, märkta under sin första vinter.
All late movements of young birds, ringed in their first winter.

Ring nr <i>Ring no.</i>	Märkt <i>Ringed</i>	Återfunnen <i>Recovered</i>	Land <i>Country</i>	Dagar <i>Days</i>
6128111	911101	911229	Holland	58
6177121	981101	990105	Holland	65
6109678	871102	880304	Holland	122
6168230	961102	961201	Holland	30
6172726	971102	971209	Holland	37
6092904	811103	820217	Belgien	106
6131407	921104	930116	Münster	73
6117166	891106	900128	Belgien	83
6177151	981107	981205	Holland	28
6128241	911108	920220	Holland	104
6091336	801112	810120	Holland	69
6135278	931116	940112	Holland	57
6177184	981118	981220	Holland	32
6152869	951119	960330	Holland	131
6168271	961120	970202	Holland	74
6168279	961120	970201	Holland	73
6177217	981123	981214	Holland	21
6172967	971202	980530	Holland	179*
6152892	951203	960206	Frankrike	65
6120540	901204	910220	Holland	78
6131593	921207	930102	Holland	26
6168399	961210	961222	Holland	12**
6048022	680110	680114	Prag	4

* Död sedan länge *Dead since long*

** Även två följande vintrar i Holland *Also two following winters in Holland*

Dock finner vi att strategiskt verkande avläsare kan påvisa intressanta detaljer. I Viriat, strax nordost Lyon, har tre fåglar avlästs t.o.m. 1999. Under 2000 kom därtill in uppgifter om ytterligare sju fåglar härifrån! Återfynden från Viriat tillsammans med sex kontroller från Bodensjön (gränssjö mellan Tyskland, Schweiz och Österrike) är unika för kontrollåterfynden – fynd från Centraleuropa saknas helt i det traditionella materialet.

Givetvis kompletterar de två metoderna varandra och ger tillsammans en god bild av skrattnåsens uppehållsorter. Dock bör man noga beakta att vissa regioner, t.ex. Holland och södra Finland, riskerar att överrepresenteras som uppehållsort genom den idoga ringavläsningsverksamheten. Exempelen från Viriat och Bodensjön leder dessutom till funderingar. Hade idogt verkande avläsare i exempelvis Spanien, Ungern, Karelen och Moskvaområdet förändrat den bild vi idag har av skrattnåsarnas rörelser?

Många analytiker framhåller också svårigheterna att tolka återfyndsdata på grund av olika sannolikhet

för återfynd i olika regioner, inklusive olika jakttryck, samt tidsmässiga förändringar i denna sannolikhet. Särskilt framhåller man den lägre sannolikheten för rapportering av återfynd i östra och södra jämfört med västra Europa, vilket är väl känt från många arter. Vi vill därför gärna reservera oss för denna osäkerhet, men har inga möjligheter att bedöma effekterna.

Malmöfödda skrattnåsar

Malmöfödda skrattnåsar flyttar i mycket stor omfattning ur landet. Märkningar av 3703 pulli i Malmökolonin har t.o.m. 1999 genererat återfynd av 197 fåglar, varav 57 utanför Skåne och Själland. Fyndorterna visas i Figur 1. Vi ser ånyo den sydvästliga riktningen och huvudsaklig vinterort i Holland, Belgien, norra Frankrike och på de Brittiska öarna. Man kan ana att övervintring numera sker relativt nordligt, blott fyra fåglar är funna söder om 50 grader nord. Dock finns det bland dessa fyra ett rekorderligt

Tabell 7. Samtliga adulta fåglar som påvisats lämna Malmö för kontinenten efter första november.
All continental recoveries of adult birds after 1 November.

Ring nr <i>Ring no.</i>	Märkt	<i>Ringed</i>	Återfunnen	<i>Recovered</i>	Dagar <i>Days</i>
6120260	901103	2k+	910119	Hannover	77
6128148	911103	2k+	920316	Bodensjön	133*
6131393	921103	2k+	930123	Holland	81
6135290	931116	2k+	931123	Holland	7
6120340	901119	2k	910120	Hannover	62
6120406	901120	2k	910127	Düsseldorf	68
6117247	891127	2k+	900214	Nürnberg	79
6108466	861128	2k+	870117	Holland	50
6108501	861128	2k+	870220	Holland	84

* Död i Nice i januari 1994. *Dead at Nice in January 1994*

långfynd från Marocko (3K dec 1993). Vi tror att skrattnåsen delvis förändrat sina vintervanor och att flertalet numera övervintrar nordligare än de gjorde förr. Ser vi på återfyndsmaterialet för det totala antalet pullmärkta skrattnåsar i Sverige 1960–1998 finner vi nästintill bevis för att arten ändrat flyttmönster. Ur Ringmärkningscentralens (RC) årliga återfyndsrapporter finner vi att det märkts 47.817 skrattnåsungar under 1960–1998. Visserligen separerade inte RC märkningar av ungar och flygga före 1969, men vi kan nog med fog anta att det med bred marginal har handlat om märkningar av ungar under dessa år. Vi delar upp detta material i två grupper, nämligen 1960–1971 samt 1972–1998 och finner då följande (Tabell 4): 24.504 fåglar pullmärktes under första perioden och 23.313 under andra, d.v.s. förhållandevis jämbördigt. Återfynden från orter söder om 45 grader nordlig bredd fördelar sig däremot högst ojämnt med 51 från första perioden och blott sex från andra! Således ser vi samma nästintill tvärsnitt i fyndbilden från Sydvästeuropa runt 1970 som påvisats för fiskmå (Bengtsson & Pedersen 1998).

Danskmärkta ungar under samma period (1960–1998) visar ett liknande mönster, om än inte lika uttalat (Tabell 4). Det märktes 36.683 ungar 1960–1971 (likt förhållandet i Sverige separerades inte pull- och vuxenmärkta före 1969), samt 66.914 mellan 1972–1998. Således märktes det nästan dubbelt så många pull under den andra perioden, medan återfynden söder om 45 grader nord för resp. period fördelar sig med 50 resp. 37 fåglar (Zoologisk Museum, Köpenhamn; ZM)!

Ser vi på Skånemärkta skrattnåsungar under 1960–1998 (Figur 1) finner vi sex fynd från Frankrike söder om 45 grader nord (senast 1971), tio fynd från

Spanien (senast 1970), ytterligare ett Marockofynd (1968), samt tre fynd från Portugal (1962, 1967 och 1987).

Vi ser också en nästan total frånvaro av spridning av malmöfödda skrattnåsar åt nord och nordost, precis som det ska vara (Bengtsson 1996). När vi nyårsafton 1999 satte punkt för det material som denna uppsats bygger på hade vi fortfarande den fina bild som redovisas i Figur 1. Dock fick vi i juni 2000 in ett fynd av en 1994 i Malmö pullmärkt fågel som förvånade oss. Den hittades nämligen nydöd på häckplats i – Dalarna! Som måsintresserade är vi emellertid vana vid att få streck i räkningarna vad gäller våra hypoteser och vi väljer (som vanligt) att tolka denna fågel som ett av de undantag som undantagslöst dyker upp förr eller senare, i synnerhet i stora material. Det faktum att fågeln från Dalarna är född 1994 föder föresten kittlande funderingar. 1994 år var ett bra år och malmökolonin producerade många ungar (dock märkte vi bara 203 ungar detta år). Därefter har det varit väldigt tyst om denna årgång! För årgång 1993 och 1995 har vi hört av 5,4 resp. 8,9 procent av de märkta fåglarna. För 1994 är motsvarande siffra, inklusive fyndet i Dalarna, 3,4 procent! Nämda år är därmed det särklassigt sämsta vad gäller inkomna återfynd. Eftersom vi vet att många ungar lämnade kolonin som flygga 1994 och med tanke på det intressanta fyndet från Dalarna riktas tankarna mot att denna årgång antingen dog i stor omfattning under första vintern – eller att något hänt som orsakat stor spridning av årskullen. För inte kan dom väl ha varit predestinerade att spridas mot nya orter? Nämnas bör att tre av totalt sju återfunna fåglar från årgång 1994 har kontrollerats som adulta i Malmö under häckningstid.

Tabell 8. Antal säsonger samma fågel tillbringat på samma plats under vinter resp. sommar. Totala antalet återfynds fåglar i respektive land inom parentes (vuxen- och pullmärkta i Malmö, baserat på återfynd av 880 fåglar). *Number of seasons that the same bird has spent at the same site in summer and winter. Total no. of recovered birds in parentheses (880 birds ringed as adults and pulli at Malmö).*

	Antal säsonger Number of seasons				
	2	3	4	5	6
<i>Vintrar Winters</i>					
i Danmark (n = 68)	5	1			
i England (n = 86)	6		1	1	1
i Frankrike (n = 28)	2				
i Holland (n = 313)	35	16	2	4	
i Österrike (n = 1)	1				
<i>Somrar Summers</i>					
i Finland (n = 210)	18	2	2		

Att regionens skrämmåsar inte sprider sig mot nordost i nämnvärd omfattning styrks även av att det i Skåne endast återfunnits eller kontrollerats 52 fåglar av de 103.597 som ringmärkts som ungar i Danmark under åren 1960–1998! Dessa fåglar är pullmärkta på Saltholm (21), Själland och Mön (13), Lolland (1) samt Fyn (16) – blott en härstammar från Jylland! Totalt har det danska pullmaterialet t.o.m. 1999 genererat 3839 återfynd (ZM).

För övrigt påstår vi att skrämmåsar födda i Malmö under 1990-talet, huvudsakligen förblivit ortstrogna. Vi gör detta eftersom hela 106 (av totalt 197 återfunna fåglar) kontrollerats i Malmö under häckningstid (mars tom juli) som 2K eller äldre, d.v.s. återvänt till Malmöregionen för häckning. Ytterligare två fåglar har setts i Köpenhamn under häckningstid. Förutom fågeln från Dalarna finns blott fyra sommarfynd som antyder utflyttning – samtliga från Skåne (Fulltofta, Saxån, Staffanstorp och Ystad).

Vinterfynd av ungar märkta i Skåne

Påståendet att malmöfödda skrämmåsar flyttar ur landet motsägs delvis (som vanligt!) av undantag i materialet. Fyra fåglar (av 197 återfunna) har noterats i Malmöområdet under sen höst och vinter (november t.o.m. februari), samtliga yngre fåglar. En av dem, en årsunge, är sedd i Malmö 20 november, 28 december och 10 februari samma vinter, således en så gott som säker övervintrare. Denna fågel sågs därefter i Odense på Fyn den 10 mars samma år, och visar då något av vad vi menar med sökande, kringflackande förstaårsfåglar. Dock har den uppenbarligen till slut funnit sina rutiner och sin hembygd – den fångades nämligen ånyo i Pildamm-

sparken som 4K i juni 2000, sannolikt som häckfågel i regionen. Troligen var det en sökande ungfågel som därefter etablerat vinterort i sydväst. De andra vinterfågelnoteeras 8 november (2K), nydöd i december (2K) samt 21 januari (2K).

Ytterligare fem malmöfödda fåglar har noterats i Köpenhamnsområdet under sen höst och vinter (1K 24 december, 2K 7 november, 3K 26 januari, 3K 28 januari och 3K 10 november). Eftersom en tredje vinterfågel ingår bör det betyda att Malmös skrämmåsar kan etablera vinterkvarter i hemmaregionen. Detta bekräftas också eftersom denna fågel senare observerades som 10K i Köpenhamn 24 januari 2000.

Det finns således fynd av blott fyra malmöfödda fåglar i regionen under perioden november t.o.m. februari (plus fem i Köpenhamn), medan fynd av 115 fåglar gjorts i regionen under årets övriga månader (Tabell 5). Således finner vi fog för påståendet att de malmöfödda skrämmåsarna i huvudsak lämnar Malmöregionen under vintrarna.

Hur snabbt till kontinenten?

Redan i slutet av juni noteras sträckande skrämmåsar vid Falsterbo och en stark topp märks i juli för adulta, och i juli till augusti för ungfåglar (Malling Olsen 1993). Såväl malmöfödda som i Malmö flyggmärkta skrämmåsar har också visat sig nå övervintringsområdet redan i juli.

Från Belgien finns inga julifynd av malmömärkta fåglar, men från Frankrike tre (7K 16:e, 17K+ 24:e och 2K 25:e), Holland elva fåglar – se nedan, och från Irland en 2K-fågel från den 27 juli (märkt i Malmö 12 juni samma år). Från England finns två

Tabell 9. Samtliga förmodade byten av vinterort för adulta fåglar.
All assumed changes of wintering site for adult birds.

Övergivna vinterort <i>Deserted winter site</i>			Ny vinterort <i>New winter site</i>			Kommentar <i>Comment</i>
3K	Belgien 5047 0309	03–98	3K	Holland 5158 0554	11–98	möjligen på väg till Belgien <i>possibly on migration to Belgium</i>
3K+	Belgien 5121 0316	01–87	7K+	Malmö	02–91	troligen ny vinterort <i>probably new winter site</i>
4K	Holland 5223 0451	02–94	6k	Holland 5314 0635	02–96	troligen ny vinterort <i>probably new winter site</i>
4K+	Holland 5223 0453	12–95	7K+	Holland 5313 0634	01–98	ny vinterort <i>new winter site</i>
			7k+	Holland 5222 0451	11–98	tillbaka till gamla vinterorten <i>back to old winter site</i>
7K+	Holland 5221 0454	01–97	8K+	Holland 5204 0417	01–98	ny vinterort <i>new winter site</i>
8K+	Holland 5321 0655	03–87	11K+	Holland 5212 0510	02–90	på flyttning mars 1987? <i>on βmigration March 1987?</i>

kända juli-fåglar (9k+ och 4k+ den 16:e resp 24:e). Det finns för övrigt inga bevisade englandsflyttande adulta skrattnåsar i materialet som ringmärkts i Malmö senare än 28 juli!

Hollandsfåglarna ger oss flera besked. Att malmö-födda skrattnåsar kan flyga direkt mot övervintringsområdet visas av tre fynd av 1K-fåglar i Holland den 15 och 24 juli 1999 samt 25 juli 1991. De övriga åtta fynden, av äldre fåglar, fördelar sig mellan 4–31 juli. Två adulta fåglar har observerats på samma ort i Holland redan i juli, tre år i sträck, nämligen 20, 13 och 31 juli resp. 17, 28 och 31 juli. Dessa två senare visar således både orts- och tidtabelltrohet. Hur lång tid färden till Holland tar vet vi inte, men sannolikt går det på några få dagar. Materialets snabbaste hollandsfågel märktes som 3K+ 10 juli 1990 och sågs i Holland sju dagar senare.

Sökande ungfåglar lämnar ofta Malmö sent på säsongen

Det verkar finnas olika grupper av fåglar i parken under höstarna, i synnerhet vad gäller ungfågarna. Dels har vi en grupp av stationära, övervintrande fåglar – merendels äldre fåglar, dels en grupp av tillfälliga gäster som ständigt växlas ut – främst ungfåglar. Vi har återfynd från det huvudsakliga övervintringsområdet runt Engelska kanalen under aktuell vinter för fåglar märkta från juli till långt in på senhösten och ibland tidig vinter. Detta visar att många ungfåglar inte har speciellt bråttom till sin vinterort eller att dom ännu inte funnit sin kommande strategi.

Vi är benägna att tro att ungfågarna ofta söker sig fram, testar områden, för att slutligen finna de orter som de som äldre fåglar kommer att hålla sig till.

Tabell 6 visar samtliga säkra förflyttningar mot kontinenten samma vinter av ungfåglar märkta i Pildammsparken efter den 1 november. Ingen av dessa 23 fåglar är kontrollerade i Malmö efter märkningen. Detta kan tyda på att de sökt sig fram under första vintern och därefter etablerat fasta vanor vilka inneburit att Malmö övergivits. Ungfågarnas sökande visas också av ett antal fåglar som ringmärkts i Malmö under sin första vinter (december och januari) och som senare vintrar konstaterats på vinterort söderöver. Holland förefaller vara huvudmålet för denna grupp eftersom hela 14 sådana fåglar ringmärkts i december och nio i januari. Två av dessa hollandsfåglar har rapporterats från samma plats under tre vintrar och visar således även ortstrohet. Ytterligare fyra decembermärkta tog sig till Holland samma vinter – se ovan. För England finns blott en bekräftad (1k Malmö 18 december 1992, 3K England 11 december 1994 och som 5K på samma plats i England 31 januari 1996), för Frankrike en (samma vinter – se ovan) och från Belgien ingen.

Detta sökande finner vi unikt för ungfågarna. Adulta fåglar förefaller hålla ett väl inrutat mönster och undantagen är få. Ett sådant är en fågel, märkt som 3K+ i Malmö i januari 1971, som påvisades i Holland i februari 1976. Däremot verkar det finnas en del adulta fåglar som dröjer sig kvar länge i Malmö innan färden ställs mot sydväst. Det finns nio sådana påvisade ”etappflyttare” (se nedan).

Tabell 10. Fåglar märkta i Danmark som pulli 1982–1994 (12 fåglar) och återfunna under häckningstid i Malmö samt fåglar märkta som häckande på Saltholm 1985–1991 (55 fåglar) och kontrollerade under häckningstid i Malmö (2 dödfunna i Malmökolonin).

Birds ringed in Denmark as pulli in 1982–1994 (12 birds) and recovered during the breeding season at Malmö, and birds ringed as adult breeding birds at Saltholm in 1985–1991 (55 birds) and controlled during the breeding season at Malmö (2 found dead).

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Total
Pulli		1		2	1		1		3	2	3	1	14
Äldre	1	5	6	6	4	1		4	15	10	5	1	58

Sena adulta förflyttningar

Vi finner att vissa äldre fåglar har ett trappstegsmönster i flyttningen (etappflyttare) och att detta sannolikt upprepas år för år. Detta fenomen exemplifieras bra genom den färgmärkta skrattnåsen 4N6 (Appendix) som under en mångårig följning konstaterades tillbringa hösten i Pildammsparken och högvintern i Kiel. Under vårflyttningen tillbaka mot Finland rastade den åter i Pildammsparken. Här handlade det uppenbart inte om något sökande utan om en väl vald och tydlig fungerande strategi.

I Tabell 7 redovisas samtliga adulta fåglar som påvisats lämna Malmö för kontinenten efter den förste november. Det finns inget exempel på utflyttning av adult fågel efter 28 november.

Trohet till vinterort

Vi finner att skrattnåsen från och med sin andra vinter är mycket trogen den vinterort den valt. Sannolikt ska någon form av störning, ödelagd lokal eller liknade till för att fågeln ska byta övervintningsort. I Tabell 8 visas de måsar ur malmömaterialet som påvisats under två eller flera vintrar från samma ort. Det handlar om 75 individer av totalt 496, som det finns återfynd för i berörda länder. För flertalet av de 496 fåglarna finns blott ett återfynd.

Trots att de i Appendix beskrivna färggringade skrattnåsar EF2, 4N5 och 4N6 styrker trohetsresonemanget vill vi exemplifiera med ytterligare två följningar. Ännu en färgmärkt skrattnås, S97, fanns varje vinter från hösten 1988 till våren 1999, d.v.s. under 11 vintrar i Pildammsparken i Malmö. Tidigast sågs den 25 juli (1998) och senast 15 april (1997). I detta fall handlar det om mycket regelbundna observationer vintern igenom under flertalet av de aktuella åren. Vid några tillfällen trodde vi att den övergett både oss och våra teorier, men då återfanns den vid Limhamns småbåtshamn, cirka fem kilometer från Pildammsparken! Fågeln sommarviste för-

blev okänt. Skrattnåsen 6096073 noterades på samma ställe i Holland i mars och november 1988, d.v.s. under två vintersäsonger. Sju vintrar senare, i januari 1996, rapporteras den ånyo från samma plats. Sannolikt har den varit orten trogen. I Tabell 8 visas antalet vintrar som 75 flerfaldigt kontrollerade fåglar har tillbringat på samma ort.

Trohet till vinterort (eller ibland rastplats) visas också av ett oräkneligt antal kontroller i Pildammsparken av samma fåglar under samma tidsperioder år efter år. Det är inte ovanligt att en fågel kontrolleras på näst intill dagen när som året eller åren innan. Låt oss nämna två exempel: 6116312 ringmärktes som adult i Malmö 6 februari 1989. Därefter är den kontrollerad i Malmö 28, 25, 05 och 19 november under åren 1997–2000. 6118511 ringmärktes som adult i Malmö 14 december 1989 och är sedan kontrollerad i Malmö 25, 25 och 24 januari 1997–1999.

Till och med december 2000 har vi bokfört 1958 egna kontroller av 1331 skrattnåsar i Pildammsparken. 27 fåglar har kontrollerats (inkl. ringmärkningstillfället) vid minst fyra tillfällen och under lika många säsonger. Dessa fåglars uppträdande i parken visar återigen trohet till området under bestämd tid. Det generella mönstret är att en grupp av fåglarna ses, eller kontrolleras, från mars t.o.m. juli, och en annan grupp mellan september t.o.m. mars, d.v.s. lokalt häckande resp. rastande/övervintrande fåglar. Vi har i vårt material åtskilliga exempel för båda grupperna (se bl.a. fåglarna nämnda i Appendix). För att ytterligare styrka resonemanget nämner vi 57 adulta och 38 förstaårsfåglar som kontrollerats 2–5 gånger (med minst 15 dagars mellanrum) under perioden november t.o.m. februari under samma vinter – indikerande övervintring i regionen. Fem av dessa fåglar är kontrollerade under samma betingelser under två vintrar och en under tre vintrar.

Ortstrohet kan också belysas genom att fåglar som visar motsatsen, d.v.s. otrohet till vinterort nästintill saknas i materialet. Av totalt 112 fåglar kontrollera-

de två eller flera gånger i England, Frankrike, Belgien och Holland finns det blott fem adulta fåglar som påvisats från olika vinterorter under olika vintrar (Tabell 9). Det finns dessutom sex ungfåglar som bytt vinterort på kontinenten efter första vintern. Dessa kan emellertid bortförklaras som sökande ungfåglar. Därtill finns det en belgiskmärkt adult fågel som noterades i Malmö 9 februari fyra vintrar senare. Sammantaget finner vi att materialet styrker påståendet att skrattnåsen, i synnerhet från och med sitt andra år, är mycket trogen sin vinterort.

Trohet till häckningsort

Vårt material är egentligen för litet för att diskutera detta ämne. Det är bara fåglar som återvänt till Finland, och där kontrollerats under olika år, som vi kan referera till. Dessa redovisas i Tabell 8 och där ser vi att det finns 22 stycken som rapporterats från samma lokal under olika somrar. Det finns inte någon adult skrattnås ur vårt material som påvisats bytt häckningslokal i Finland.

För de malmöfödda skrattnåsarna gäller att det inte finns några bevis för etablering utanför födelse-regionen – med undantag av det nesliga fyndet i Dalarna 2000.

Den relativa troheten visas också av att många fåglar som ringmärkts som häckande på Saltholm under 1985–1991 kontrollerats i Malmö under följande häckningssäsonger (Tabell 10). Skrattnåspopulationen på Saltholm har minskat kraftigt (Heldbjerg 2000) sedan toppen under mitten av 1980-talet och många av dessa häckfåglar förefaller därefter förlagt sin häckning till Malmö.

Andra populationer

Vi har även tittat lite nätt på hur skrattnåsar födda i Estland (Kastepöld 1986), Polen (Michno 1996) och Ungern (Szinai 1998) rör sig. För de två förstnämnda länderna gäller att huvudövervintringsområdet är detsamma som för malmömaterialets fåglar, d.v.s. Nordvästeuropa och i viss mån Iberiska halvön. Dock ser vi att övervintring i Syd- och Centraleuropa begagnas i större omfattning än för malmömaterialets fåglar. Italien och Schweiz är huvudområdet för dessa. Fynd från Grekland, f.d. Jugoslavien, Algeriet och Tunisien förekommer i mindre omfattning. Fåglar födda i Ungern rör sig mot sydväst och syd och förefaller ha Italien, därefter följer f.d. Jugoslavien, som huvudsaklig vinterort. Szinai redogör för 92 återfynd varav 61 i Italien! Däremot inga från nordväst – nordligast är fyra fynd från Frankrike.

Vi ser också att spridning mot nord, nordost och ost är av mycket liten omfattning. Några få estniska fåglar har gått till Finland och några polska till östra Polen resp. Vitryssland. Ingen av Michnos fåglar återfanns i Sverige, men i vårt utlandsmaterial finner vi en polskfödd (norra Polen) fågel kontrollerad i Malmö som 4k i mars 1980. En av 92 ungerska fåglar är rapporterad från f.d. Tjeckoslovakien (Szinai).

Gamla fåglar

Trots att verksamheten pågått i 35 år har vi ännu inte påvisat någon riktigt gammal skrattnås. Våra äldsta fåglar är belagda till minst 23,5 år. Därtill hade vi under en följd av år kontakt med den färgmärkta skrattnåsen M43 (Appendix). Ursprungligen märkt som ungfågel i Schweiz i mars 1970 sågs den för sista gången (uppenbart märkt av ålder) i Pildammsparken i juni 1995, dvs. prick 26 år gammal.

Sveriges hittills äldsta, kända skrattnås blev 25 år och 4 månader. Detta rekord har vi för avsikt att slå! Däremot blir det nog lite kärvare att överträffa den allra äldsta kända skrattnåsen, nämligen en hollandsmärkt fågel som nådde 30 år och 3 månader (Staav 1998).

Våra sex äldsta skrattnåsar

- 6050342 Född senast 1965. Observerad i Holland januari 1989, minst 23,5 år.
- 6110188 Född senast 1973. Kontrollerad i Malmö december 1996, 23,5 år.
- 6066452 Född 1974. Observerad i Malmö februari 1997, 22 år 8 månader.
- 6050366 Född 1967. Skjuten i Norrbotten maj 1989, ganska precis 22 år.
- 6066492 född senast 1973. observerad Malmö juli 1995, minst 22 år.
- 6088527 Född senast 1977. Observerad i Köpenhamn september 1999, minst 22 år.

Tack

Till alla andra inblandade märkare, rapportörer, avläsare och på annat sätt behjälpliga, förutan vilkas insatser denna redovisning inte vore möjlig. Till Kjeld T Pedersen och Eddie Fritze för att vi fått ta del av deras resultat, samt till Sven Splittorff för assistans under fångst- och ringmärkningsarbetet. Slutligen till Kommunteknik i Malmö för tillgång till fångstbur och till Danielsons fond (SOF) för ekonomiskt bidrag.

Detta är meddelande nummer 4 från Fågelskydd Spillepeng

Referenser

- Bengtsson, K. 1996. Flyttvägar och övervintringsplatser för svenska skrattmåspopulationer. *Ornis Svecica* 6:17–38.
- Bengtsson, K. & Pedersen, K. T. 1998. Östliga fiskmåsar *Larus canus heinei* uppträdande i Öresundsregionen. *Ornis Svecica* 8:145–156.
- Fredriksson, S. 1979. Skrattmåsen *Larus ridibundus* i Sverige. *Vår Fågelvärld* 38:173–200.
- Heldbjerg, H. 2000. De danske hættemåger på retur. *Dyr i Natur og Museum, Zoologisk Museums tidsskrift* 1:2000, sid. 28–31.
- Kastepöld, E. & Kastepöld, T. 1991. *Lindude rongastamine eestis aastail 1968–1979*. Tallinn.
- Malling Olsen, K. 1993. Sträcket av måsar och tärnor vid Falsterbo sommaren och hösten 1991 och 1992. *Anser* 32:253–262.
- Michno, B. 1986. The migration of Black-headed Gulls breeding in Poland. *Baltic Birds IV. Vår fågelvärld*, Suppl. 11: 141–146.
- Sigfridsson, B. & Sigfridsson, S. (red.). 1997. *Sveriges väder – 192 väderrekord under 1990-talet*. Ordupplaget, Enköping.
- Staa, R. 1998. De äldsta fåglarna i europeisk och svensk ringmärkning. *Ringinform* 21:1–4.
- Szinai, P. 1998. A rétszilasi dankasirályok (*Larus ridibundus*) megkerülései. *Ornis Hungarica* 8, Suppl. 1: 199–203.

Summary

Origin, migration, and site fidelity of Black-headed Gulls Larus ridibundus ringed at Malmö

From 1965 through 1999 we ringed 21,399 fledged Black-headed Gulls at Pildammsparken (a city park) in Malmö, southern Sweden (Table 1). Here we report all recoveries of 812 birds (some were recovered more than once) from outside Scania, Zealand and Germany north of 53 °N (Table 2). We have included also 282 recoveries (197 individuals) of 3703 birds ringed as pulli in a colony at Malmö harbour in 1991–1999 (Table 1 and 2). In addition to this, we have also used 269 recoveries of 197 birds ringed at other sites (some found dead), excluding a large number of controls of birds ringed in Denmark (Table 2). We analyse our data in terms of origin, movements and site fidelity.

Origin of birds visiting Malmö

Figure 2, 3 and 4 clearly show that the birds that visit or stay in Malmö in the non-breeding season come from north-east, mainly south-eastern Sweden,

Finland, the Baltic states, White Russia and western Russia.

The recoveries support the assumption that there are two migration routes for Swedish breeders, one crossing Sweden north of a line between Helsingborg and Stockholm, involving mainly westerly breeders, and a second over the Baltic Sea involving populations from the very northern and south-eastern parts of the country. The fact that only two of 21,399 ringed fledged juveniles and adults have been recorded from the Swedish west coast north of Scania and the paucity of recoveries along the Swedish east coast north of Stockholm support this.

Finnish and Baltic birds in Malmö

The gulls that winter in Malmö start to arrive in July and leave the area in late March or early April. Some first year birds may, however, stay in Malmö over the summer (Table 3). There are no recoveries in Finland or the Baltic states of adult birds ringed in Malmö in the period 10 April – 8 July, but seven such recoveries of 2K birds ringed in Malmö 1 May – 29 July. The earliest arrivals in Finland and Lithuania are on 23 March and 28 March, respectively. The earliest arrivals in Malmö are two 1K birds on 13 July (from Estonia) and 16 July (Finland).

Wintering area of birds breeding or staging in Malmö

The main wintering area of birds ringed in Malmö is Holland, Belgium, northern France and England (Figure 1–4). There are few south-eastern recoveries. Among birds ringed abroad we have controlled five from Prague in December and January, four of them ringed as juveniles. Central Europe is otherwise an important wintering area, though not for birds from Malmö. There are, however, recoveries from Switzerland (six birds) and also from Viriat, southern France (ten birds). Birds, both local breeders and north-eastern visitors, seem to stay in the Malmö-Copenhagen region to a larger extent in recent years than earlier.

Different migration strategies

Both adult and young birds have several different strategies. Local breeders may leave early, stay about a month, or rarely winter. Most local breeders leave to winter in western Europe (Figure 1), but an increasing proportion stay over the winter. Adult birds of unknown origin may either stay briefly, for a longer period, or even winter (examples of strategies

in Appendix). Young birds of unknown origin may also either leave Malmö more or less directly after arrival or stay over the winter. The pattern of recoveries seem to indicate that first year birds often show a searching behaviour and usually find a more permanent pattern first in their second year of life. Table 3 shows that first year birds normally spend a longer period in Malmö in the autumn than adults do, or even overwinter. There are several examples of birds that have spent the first winter in Malmö and in later years chosen Holland as a more permanent winter site. It seems that adult birds, after once having chosen a wintering site, will show fidelity to that site for many years.

Controls and field readings versus traditional recoveries

In recent years an increasing amount of recoveries emanate from field readings of birds. But they are concentrated to a small number of sites providing very many records. This may bias the patterns and make interpretations more difficult. Figure 3 shows all traditional recoveries and Figure 4 controls and field readings. The two sources supplement of course each other, but one must be aware of the concentration of field readings in Holland and southern Finland.

Birds hatched in Malmö

The gulls hatched in Malmö normally leave the country. 3707 pulli gave 197 recoveries through 1999, and of them 57 outside Scania and Zealand (Figure 1). There are only 10 recoveries in Malmö and Copenhagen in November through February, compared to 115 recoveries in other months (Table 5). Their main wintering area is Holland, Belgium, northern France and the British Isles. They winter fairly northerly nowadays; only four birds were found south of 50 degrees N. In Sweden 24,504 birds, mainly pulli, were ringed in 1960–1971 and 23,313 in 1972–1997 (Table 4). The former period gave 51 recoveries south of 45 degrees N whereas the latter group gave only six recoveries, supporting a shift of the wintering area to the north. The same tendency was found for Danish birds. The Malmö breeding birds show a high degree of breeding site fidelity: as many as 106 of 197 2K or older birds recovered during the breeding period in March through July returned to Malmö to breed.

How fast to the Continent?

Active migration of Black-headed Gulls is normally observed at Falsterbo already in June, and for adults there is a peak in July and for juveniles in July–August. Gulls hatched in Malmö or ringed as fledged have also reached their wintering area already in July. There are no July recoveries from Belgium, but from France (three), Holland (eleven), Ireland (one) and England (two). Two adult birds arriving in Holland in July were seen in the same month in three years, thus indicating site fidelity already in late summer.

Prospecting juveniles leave Malmö late in the season

There seems to be different categories of birds in Malmö in the autumns. One category consists of stationary birds, most of them adults, and another category of temporary visitors, mainly young birds. The recoveries of the juveniles in their final wintering area are spread from July to early winter, indicating that juveniles have not yet established a permanent strategy. We believe that juveniles tend to test different areas before they find the site to which they will return repeatedly as adults. The prospecting behaviour of juveniles is shown by birds ringed in Malmö in December and January. They have later established wintering sites elsewhere, mainly in Holland. This prospecting behaviour is unique for juveniles; we have only one adult that has been ringed in January, later recovered in Holland in February five years later.

Late migration of adults

Some adult birds show a "staging" migration pattern, that is probably repeated year after year. One such example is bird 4N6 in the Appendix, which spent all autumn in Malmö and the mid-winter months in Kiel. It also visited Malmö in spring before returning to the assumed breeding site in Finland, where it was seen in Helsinki. Table 7 shows all adults leaving Malmö after 1 November, and there is none that left after 28 November.

Fidelity to the winter site

From its second winter the Black-headed Gull uses a permanent wintering site. Table 8 shows the gulls that have used the same site during two or more winters. There are 75 individuals of 496 with recoveries, most of them recovered only once though. The site fidelity can also be shown by the fact that of

112 birds that were controlled two or more times in England, France, Belgium and Holland, there were only five adults that were recovered at different sites in different winters (Table 9).

Other populations

Populations from Estonia and Poland have about the same wintering areas as the birds ringed in Malmö, but there is some tendency to use Central and South Europe to a larger extent. Birds from Hungary tend to go mainly to Italy and former Yugoslavia, and they do not winter to the north-west with no recovery north of France.

Age records

In spite of having ringed Black-headed Gulls for 35 years, we have yet got no recovery of a really old bird. Our oldest bird is only 23.5 years.

Appendix.

Några individuella exempel för olika föreslagna flyttningsstrategier, hämtade ur Kjeld T. Pedersens färgringsmaterial. Some individual examples of proposed migration strategies, selected from the material of Kjeld T. Pedersen.

EF2 – regionalt övervintrande malmöhäckfågel

Denna fågel ringmärktes som adult hona i Köpenhamn i december 1993 av Fritze & Pedersen. Under fem säsonger påvisades den häcka i Oljehamnen i Malmö, senast 2000, vilket troligen innebär att fågeln också är född i regionen. Efter häckningen sågs den i Malmös parker fram till mitten av oktober, varefter den gav sig av till vinterorten Köpenhamn (!) där den noterades under samtliga högvintrar sedan 1993. I slutet av april var den tillbaka i Malmö. Ett tydligt och väl dokumenterat exempel på att adulta fåglar kan övervintra i hemmaregionen.

A locally wintering bird from Malmö. Ringed as adult female in Copenhagen in December 1993. Was breeding in Malmö in five seasons through 2000, staying there until mid-October, then leaving for Copenhagen, where it spent every mid-winter since 1993. A well documented example of a bird wintering locally.

M43 – regionalt övervintrande saltholmshäckare, (f.d. sökande ungfågel?)

Denna fågel ringmärktes i Schweiz i mars 1970 under sin första vinter. Dess vidare öde är okänt till februari 1980 då den påvisades i Malmö. Färgringen fick den i mars 1982 i Köpenhamn av Fritze & Pedersen. Fågeln observerades härefter i Malmö under samtliga vintrar t.o.m. 1994/95. I mars/april sågs den några gånger i Köpenhamnområdet och 1990 påvisades den häcka på Saltholm. M43 är sannolikt född i regionen och har lika sannolikt tillbringat all sin tid i denna region, förutom sin ungdomsresa till Schweiz. Vinterort i Malmö, färd till Köpenhamn i mars, häckande på Saltholm och därefter åter till Malmö. Så förefaller denna skrättmåsa ha fördrivit sin tid! 1995 ställde den in resan till Köpenhamn. Märkt av ålder stannade den i Pil-dammsparken och sågs senast den 6:e juni.

A locally wintering bird from Saltholm (formerly "seaching" juvenile). Ringed in Switzerland in March 1970, in its first winter. Not seen until February 1980 in Malmö, colour ringed in Copenhagen March 1982, then seen in Malmö every winter through 1994/1995 (last seen in March). Occasionally seen in Copenhagen in March/April, then found breeding on Saltholm 1990. A bird that, apart from its juvenile visit to Switzerland, spent all its life in the Malmö-Copenhagen area.

CFY – flyttande malmöhäckfågel, trogen vinterort

Fågeln ringmärktes som adult i London i december 1994 och fick sin färgring i Köpenhamn av Fritze & Pedersen 30 mars 1997. Fågeln har konstaterats häcka under minst två säsonger i Malmö (1998 och 1999) och är sannolikt även född i regionen. Förutom under märkvintern har den observerats de tre senaste vintrarna i London (senast 1999–2000). Frånvaro av observationer i Malmö och Köpenhamn, förutom under häckningstid, tyder på att den troget flyttar mot London direkt efter säsongen.

Breeding in Malmö with winter site fidelity. Ringed in London December 1994, colour ringed in Copenhagen March 1997 then recorded breeding in Malmö in 1998 and 1999. Seen in London the last three winters (last in 1999/2000). No winter records in Malmö or Copenhagen indicate fidelity to the London winter site.

CKN – snabbflyttande skrattnås

Fågeln ringmärktes som 2K i Belgien i mars 1994. Färgringen fick den av oss i Malmö den 29 mars 1998, sannolikt direkt efter ankomst från sydväst. Häckningsorten är okänd. Följande två vintrar har tillbringats i Boulogne i nordvästligaste Frankrike. 1999 sågs den i Boulogne redan den 17 juli, vilket berättar att adulta fåglar ibland (eller ofta?) går direkt till vinterorten efter avslutad häckning. Troheten till vinterorten visas av att den under vintern 1999/2000 sågs på samma plats i juli, september, oktober, februari och senast 16 mars 2000.

Early migration. Ringed as 2K in Belgium in March 1994. Colour ringed in Malmö March 1998. Breeding site unknown. Next two winters were spent in Boulogne, France. In 1999 seen there already in July, indicating that some adults may leave early. Winter site fidelity shown by Boulogne records in July, September, October, February and March.

4N5 – finsk mås med Malmö som övervintringsort

Fågeln ringmärktes i Malmö som årsunge i november 1980. I januari 1985 fick den sin färgring i Köpenhamn av Fritze & Pedersen. Den har därefter påvisats i Malmö under samtliga högvintrar – senast december 2000. Något återbesök i Köpenhamn är inte belagt. Fågeln förefaller ha mycket bestämda vanor. Den häckar i Finland (Jyväskylä 1993 och 1995), återkommer till Malmö under sensommaren (tidigast noterad 16 augusti 1991) och lämnar Malmö i slutet av mars för färd mot rastplats i Helsingfors, där den setts mellan 23 mars och 15 april (belagt under samtliga år 1989–1998). Från Helsingfors går sedan färden mot Jyväskylä. Fågeln verkar således ha en ganska enkel och inrutad tillvaro – hela hösten och vintern i Malmö och så via en kort Helsingfors-sejour direkt till häckorten i Jyväskylä.

Finnish bird wintering in Malmö. Ringed as first year juvenile in Malmö in November 1980. Colour ringed in Copenhagen January 1985. Then found in Malmö all mid-winters, last seen December 2000. Bred at Jyväskylä 1993 and 1995. Returns to Malmö in late summer (earliest 16 August 1991), leaves for Helsinki end of March (seen there 23 March – 15 April all years 1989 – 1998).

4N6 – finsk? etappflyttare

Ett prov på en annorlunda och mer intrikat strategi visas av denna fågel. Den ringmärktes i okänd ålder i Kiel december 1981 och fick sin färgring i Malmö i november 1992 av Fritze & Pedersen. Även denna fågel hade (är nu död) bestämda vanor. Häckorten är okänd men fanns sannolikt i Finland eller västra Ryssland. I skiftet mars/april stod den nämligen på rastplats i Helsingfors. Den är belagd från Malmö under perioden 12 september–28 november under åtta höstar och från Kiel under nio högvintrar, samt åter i Malmö i mars under tre säsonger. Eftersom höstbesöken i Malmö var flera månader långa kallar vi fågeln för en etappflyttare. Sannolikt har den under samtliga år gjort resan Finland, Malmö, Kiel, Malmö och åter Finland.

Finnish (?) stage migrant. First ringed (unknown age) at Kiel December 1981, colour ringed in Malmö November 1992. Unknown breeding site, but probably Finland or western Russia, because seen in Helsinki in March/April. Seen in Malmö eight autumns (12 September – 28 November) and at Kiel nine mid-winters, then again in Malmö in March three seasons. Hence long stays at two winter sites, at one of them both in spring and autumn.